

פרק ב

חובת הדיווח על הפגם

נפסק בשו"ע (חו"מ רכ"ח ס"ו):

"אסור לרמות בני אדם במשא ומתן או לגנוב דעתם, כגון אם יש מום במקחו צריך להודיעו ללוקח אף אם הוא גוי..."²⁵
 מבואר בדברי השו"ע, שמוטלת חובה על המוכר לדווח לקונה על הפגמים הנמצאים במקח.
 יש לברר מה הם גדרי הפגמים שעליהם מוטלת החובה לדווח, כדלקמן.²⁶

א. פגם שאינו מפחית מערך המוצר

יש לעיין האם חייב המוכר לדווח לקונה גם על פגם שאינו מפחית מערך המוצר.

הסמ"ע (חו"מ סי' רכ"ח סק"ז) פירש בפסק השו"ע דלעיל:

אם יש מום במקחו: "פירוש, אע"פ שאין בו אונאת ממון מכל מקום הוי ליה להודיע, והוא דומה לגניבת דעת דאסור אע"פ שאין בו חיסרון ממון".²⁷
 הרי שדייק מלשון הרמב"ם, שכרך בחדא מחתא את איסור גניבת דעת יחד עם חובת הדיווח על המום, שבא ללמדנו שכשם שגניבת דעת אסורה אף במקום שאין חיסרון ממון, כך חובת הדיווח שנועדה למנוע איסור גניבת דעת, קיימת גם במקרה בו לא קיים חיסרון ממון.

מסקנה

חובת הדיווח היא גם על פגם אשר אינו מפחית מערך המוצר.

²⁵ מקורו בטור שם, וברמב"ם פ"ח ממכירה ה"א.

²⁶ הנדונים א - ב עוסקים במקרים בהם אין לקונה אפשרות לבדוק את המוצר. מקרה בו יש לו אפשרות זו נידון בסעיף ג.

²⁷ עיין לעיל סימן א' סעיף ד.

ב. פגם קלוש שלא ניתן לבטל את המקח מחמתו

התבאר לעיל, שגם כאשר לא ירד ערך המוצר כתוצאה מהפגם, עדיין קיימת חובת דיווח. ישנם פגמים שאע"פ שאינם מפחיתים מערך המוצר, מ"מ ניתן לבטל את המקח מחמתם כפי ההגדרות שיתבארו לקמן (פרק ג). יש לעיין, האם חובת המוכר לדווח על הפגמים, אע"פ שלא ירד ערך המוצר מחמתם, מתייחסת אך ורק לפגמים שבגינם רשאי הקונה לבטל את המקח (כפי שיתבאר לקמן), או שמא גם על פגמים שלא ניתן לבטל את המקח מחמתם, אולם קיים חשש שהקונה יקפיד על פגמים אלו כשימצאם, מ"מ חייב המוכר להודיע לקונה, כדי להמלט מאיסור רמאות וגניבת דעת במשא ומתן.

נראה לפשוט ספק זה מדין אונאה בפחות משתות, כדלקמן.

הרא"ש (ב"מ פ' הזהב אות כ') הסתפק, האם מותר לכתחילה לאנות את חבירו במקח בשיעור של פחות משתות. וז"ל:

"ויראה דבכל שאר הדברים, אפילו פחות משתות אסור לאנות את חבירו אם יש בו שוה פרוטה, כיון שיודע שאין מקחו שוה כל כך, דרחמנא אמר "אל תונו", בכל דבר שיש בו שיווי ממון הזהירה תורה שלא יאנה את חבירו. אלא שאמרו חכמים, דעד שתות הוי מחילה, לפי שכך דרך משא ומתן. לפי שהלוקח והמוכר אינם יכולין לכוין דמי המקח בצמצום ודרך העולם למחול טעותם עד שתות, שאף אם יבוא המאנה לערער לא ישומו השמאים בשוה, זה יאמר יש בו אונאה וזה יאמר אין בו אונאה. הלכך מקבל שתיקה ואין מערער ומוחל. אבל אם המוכר בקי בערך מקחו יותר מן הקונה אל יאנו זה את זה (אפילו בפחות משתות) אם לא שיפרש..

או שמא כיון דדרך מקח וממכר בכך דלפעמים הלוקח חפץ במקח זה ומוסיף עליו דמים יותר מכדי שוויו ופעמים שהמוכר מזלזל בשומתו בממכרו לפי שאין חפץ זה ערב עליו או שהוא דחוק למעות, הלכך עד שתות הוי בכלל דמי מקח ואין כאן שם אונאה כלל. וצ"ע."

מבואר בדבריו לפי הצד הראשון, שלמרות שבמקרה בו היתה האונאה בפחות משתות, המקח קיים, מ"מ אסור למוכר לכתחילה למכור בשיעור אונאה זו, כיון שגם זה כלול באיסור.

סברתו היא, שהקונה מוחל על כך כיון שיודע שאין לערערו סיכויים להתקבל, משום שאין מחיר מדוייק לחפץ, ולא ברור שיש כאן אונאה. מבואר מתוך דבריו, שאע"פ שיש מחילה, הרי זו מחילה מאולצת, ולכן אם המוכר יודע את המחיר

המדוייק ודרש יותר, הרי זה אונאה.

יש ללמוד מכך לנידונינו, שאם רוצה למכור מוצר אשר יש בו פגם שלא ניתן לבטל את המקח מחמתו, אולם אין מחילה מכל הלב על מום זה, ולכתחילה הקונה לא היה קונה מוצר כזה, צריך הוא לדווח לקונה על הפגם ההוא.²⁸

וכ"כ הגר"ז גולדברג שליט"א שהעיר בזה:

"ולעני"ד נראה שאפשר שכל פגם שאין מקפידין, אין כאן איסור רמאות כלל, משא"כ באונאה אף שאין מקפידין אבל מ"מ יש כאן אונאה שאמרה תורה, וכמו שכתב הרמב"ן בחומש פרשת בהר, ומה שאינו מקפיד היינו אחר הקניה אין דרך להקפיד ומוחל, משא"כ למכור דבר פגום שאין איסור למכור דבר פגום רק אסור לרמות, וכל שאינו מקפיד אפשר שאין כאן איסור, **זולת אם זה פגם שאם היה רואה לפני הקניה כל האנשים או רובם היו מקפידים, רק אחר שכבר קנו אין דרכם להקפיד.**

והדבר דומה לגזול פחות מפרוטה שעובר על איסור חצי שיעור וכמו שכתב הרמב"ם והמגיד משנה ריש הלכות גזילה, אף שאחר הגזילה מוחל אדם על פחות מפרוטה, **באופן כזה יתכן שיש איסור.**

אכן אפשר שכל פגם שאין מקפידים, יש בזה משום גניבת דעת, שהרי ראינו שאסור לרמות ולמכור לגוי בשר טריפה ולאמר שהוא בשר כשר, משום גניבת דעת, אף שמסתמא אינו מקפיד, שהרי גוי אוכל טרפות".²⁹

מבואר בדבריו:

א. ב"פגם" כזה אשר אין הדרך להקפיד עליו, לא לפני הקניה ולא לאחריה, אין איסור כלל.

28. הצד השני אותו העלה הרא"ש, דהיינו שכך דרך מו"מ למכור באונאה בפחות משתות, לא שייך בעניינינו, כיון שהקונה מקח מתכוין לקנות מוצר שלם ללא כל מום, כמבואר ברמב"ם (פט"ו ממכירה ה"ו) והשו"ע (ח"מ רל"ב ס"ה): "וכל הלוקח סתם, אינו לוקח אלא דבר השלם מכל מום".

29. לעני"ד נראה שאין הראיה ממכירת טריפה לגוי, מוכרחת לנידונינו, כיון ששם מדובר שהמוכר רימה בפועל, דהיינו אמר לגוי שזה בשר כשר, ולכן יש בזה איסור גניבת דעת למרות שלגוי אין בזה נפ"מ. לעומת זאת, כאשר נמנע מלדווח על פגם שלקונה אין זה משנה, אין הכרח לומר שעבר על גניבת דעת, כיון שיתכן שביחס לקונה אין זה נחשב פגם אלא לגביו המוצר במצבו הנוכחי הוא המוצר השלם, ולכן בכה"ג אין בזה חובת דיווח. עיין להלן (סעיף ד) בדברי המגיד משנה (הלי מא"ס פ"ח הי"ד) ובמשי"כ שם.

ב. אם הדרך להקפיד רק קודם הקניה ולא לאחריה, כיון שמדובר בפגם קל, יתכן שיש איסור מרמה.

ג. אסור לרמות גם כאשר מוכר מוצר פגום בפגם קל, שיתכן שגם אם היה יודע עליו קודם הקניה, לא היה נמנע מלקנותו.

כמו כן נראה לדייק מלשון הרמב"ם (פטי"ו ממכירה ה"ו): "כל הלוקח סתם אינו לוקח אלא דבר השלם **מכל** מום". נלע"ד שבמילים "מכל מום" בא לרבות גם מום שמחמתו אי אפשר לבטל את המקח. וכיון שהלוקח קונה על דעת שאין בו גם מום כזה, נראה שחייב המוכר לדווח על כך לקונה ולא יגנוב דעתו.

בנוסף על האמור, יש להוכיח שקיימת חובה על המוכר לדווח על כל פגם שעשוי הקונה להקפיד עליו, מדברי הרמב"ם והטור שהובאו בשו"ע דלעיל, בהם מבואר שבמכירת מוצר פגום קיים איסור "גניבת דעת".

לפי זה, אם יודע שהקונה לא התכוין לקנות מוצר עם פגם זה והוא עשוי להקפיד על כך, הרי אם מוכרו לו בסתם, נמצא גונב דעתו.

וכן הדברים מבוארים בדברי **שו"ת הריב"ש** (סי' ת"ג), שהובאו לעיל (פ"א ח"ב סעיף א), שגם כאשר לא ניתן לבטל את המקח, מ"מ עבר המוכר על איסור מרמה וגניבת דעת.

לאור זאת, כדי להנצל מאיסור מרמה וגניבת דעת, חובה על המוכר לדווח על הפגם שעשוי הקונה להקפיד עליו, אף אם לא יוכל לתבוע מחמתו ביטול מקח.

מסקנה

חייב המוכר לדווח לקונה על כל פגם שיש במוצר, כאשר הקונה היה עשוי להקפיד עליו אם ידע על כך קודם הקניה, אף אם הוא פגם קלוש שאי אפשר לבטל את המקח מחמתו.

ג. חשש לפגם כאשר סכויים טובים שהמוצר שלם

יש לעיין במקרה בו קיים במוצר חשש שמא הוא פגום, כגון שיש בו סימנים שיתכן שנובעים מפגם ויתכן שאינם נובעים מכך, וקיימות סיבות ואומדנות טובות לקבוע שאין הסימנים נובעים מחמת שהמוצר פגום אלא כתוצאה מסיבות אחרות, האם המוכר מחוייב לדווח לקונה על חשש זה.

בשו"ת אגרות משה (אבן העזר ח"ג סי כז) דן בנערה בת עשרים שעדיין לא בא לה אורח כנשים וקיים חשש שמא לא תוכל ללדת, ויש רופאים האומרים שלאחר שתנשא תוכל להוליד בנם, האם רשאי אביה להשיאה מבלי לדווח על בעיה זו.

בתשובתו האריך להוכיח שאין במקרה זה חשש לקידושי טעות, ובסיום התשובה כתב:

"וכיון שראויה בעצם לבנים, שהרבה אנשים אינם מקפידין כל כך שיהיה להם הרבה בנים, וגם אין מקפידין על כך שתתעבר תיכף, דמטעם זה אינו מקח טעות, ויש בזה ספק מצד שיש מהרופאים שאומרים שלאחר שתנשא יהיה לה האורח כנשים ותוכל להוליד גם תיכף וגם הרבה בנים... על כל פנים כיון שנקטן (נעשה קטן) הספק, איני רואה שיהיה חיוב לגלות זה...."

נמצאנו למדים מדבריו שלמרות שבמצב העכשווי קיימת בעיה וקיימת סבירות שאם הבעל היה יודע על כך, היה נמנע מלשאת אותה, מ"מ כיון שכנגד זה קיימות אומדנות גדולות לומר שלא תהיה בעיה בעתיד, אין חובת דיווח על כך.

לעני"ד עדיין יש לדון בזה, אמנם אין חשש קידושי טעות כפי שהתבאר, אולם עדיין קיים בזה לכאורה איסור גניבת דעת, ומדוע מחמת זה אין חובה לדווח.

ויתכן לומר שגדר איסור גניבת דעת הוא כרוך עם מרמה, כפי שהתבאר לעיל (פרק א' ח"ב, א), דהיינו שהמטרה היא לרמות את האדם ולתת לו את אשר אינו חפץ. אבל בנידון זה שבסיכומו של דבר מסתבר שהאדם יקבל את אשר מעוניין, אלא שרק במצב העכשווי קיים חשש שעשוי מאד להתברר כחשש שוא, בזה אין המוכר מעוניין לרמות את הקונה ולכן לא קיים בזה איסור גניבת דעת.

מסקנה

כאשר קיים במוצר חשש לפגם, אשר קיימת סבירות גבוהה שזהו חשש שוא, אין חובה על המוכר לדווח על כך לקונה.

ד. פגם שניתן להבחין בו והקונה נמנע מלבדוק

יש לעיין האם המוכר חייב לדווח לקונה על הפגמים הנמצאים במוצר, כאשר יש לקונה אפשרות לבדוק את המוצר ולעמוד על פגמיו והוא נמנע מכך, או שמא במקרה זה נחשב שהקונה מחל על הפגמים, ולכן אין חובה למוכר לדווח לו על כך.

שיטת הגאונים

בתשובת הגאונים (שערי צדק ח"ד ש"ו סי' ד') דן לגבי אדם שמכר חמור לחבירו ולא הודיעו על המומים שיש לחמור, האם רשאי הקונה לבטל את המקח. וז"ל:

"וששאלתם, ראובן זבין ליה חמארא לשמעון ולא אודעיה במומין דאית ביה, ובעא שמעון לאהדוריה. אמר ליה ראובן לית לך לאהדוריה אלא שקול שומא דמומין, דמשיכא קונה בדין. שפיר אמר ראובן או לא..."

הכין חזינא דהדין ראובן לא אית מן דינא לאודועי לשמעון במומין דאית בחמאריה, דהכי מנהגא דעלמא, דשמעון הוי באעי למידק ועיוני בחמאריא דקא זבין, דכתיב 'רע רע יאמר הקונה כו', אורחיה דראובן לאשבוחיה לחמאריה ואורחיה דשמעון לאיתווי ספסירא בהדיה דידע במומין דבהמה, מה הוי על ראובן למימר לשמעון, עיין במאי דקא זבנת, ראובן הכי ניחא ליה למתעלמין הלין מומין כולהו משמעון ושקיל ליה. דילמא ודאי דעביד לפנים משורת הדין מוכר למפק מעון דשמיא ומתערעומת דלוקח ומודע ליה דיש בו מומין, אבל מן דינא לית ליה...."

מבואר בדבריהם שמעיקר הדין אין חובה על המוכר להודיע לקונה על הפגמים שיש במקח כאשר הקונה יכול לבדוק את המוצר, שכך מנהג העולם שהקונה מחפש אחר הפגמים והמוכר משבח את סחורתו. אמנם לפנים משורת הדין, לצאת ידי שמים וכדי למנוע תרעומת מהקונה ראוי שהמוכר יודיע על פגמי המוצר.

האם קיימת מחלוקת בין הגאונים לרמב"ם

יש לעיין האם תשובה זו חולקת על פסק הרמב"ם והשו"ע (דלעיל) "... אם יש מום במקחו צריך להודיעו ללוקח", שמשמעותו הפשוטה היא שחובה זו קיימת אף במקרה בו ניתן לקונה להבחין בפגם.

נראה שאין הכרח לומר שקיימת מחלוקת בין פסק הרמב"ם והשו"ע לבין תשובת הגאונים, אלא יתכן שפסק הרמב"ם (בפרק י"ח ממכירה) שהמוכר צריך לדווח על המום, מתייחס לפסקו הקודם (בפרק ט"ו ה"ו) "כל הקונה סתם אינו קונה אלא דבר השלם מכל מום", דהיינו מדובר שהקונה קנה מוצר העומד למכירה וסבר לתומו שהמוצר אשר מעוניין לקנותו הוא שלם ללא פגמים, כדרך המוצרים העומדים למכירה. בענין זה פסק הרמב"ם שאם המוכר יודע שהמוצר פגום, עליו להודיע לקונה, ואם לא עשה כן, הרי גנב דעתו של הקונה שסבור שקנה מוצר שלם.

אולם תשובת הגאונים עוסקת בקונה חמור, ולכן הקונה מודע מראש שעליו לבדוק את מצבו של החמור כיון ששכיח הוא שימצאו בו מומים. במקרה זה אין חובה על

המוכר להודיע לקונה על הפגמים, כיון שידוע הוא שחובת הקונה לבדוק, ואם נמנע מכך - מחל ואין נחשב שהמוכר גנב את דעתו אלא נחשב שהוא הטעה את עצמו, כפי שמובא בסוגיית הגמ' דלהלן.

הוכחה לבאור בשיטת הרמב"ם

נראה להוכיח שגם הרמב"ם מודה שבמקרה בו ידוע שעל הקונה מוטלת חובת בדיקה, אין המוכר חייב לדווח לו על הפגמים, כדלקמן.

הרמב"ם פסק (פ"ח ה' מאכלות אסורות הי"ד): "מותר לאדם לשלוח לנכרי ירך שגיד הנשה בתוכה..."

באר המגיד משנה (שם):

"ובכל מקום מותר גם כן למכור להם נבלות וטריפות ואומר להן שהן נבילות או טריפות. ויש מתירין אפילו בסתם (= שאינו אומר שהן נבילות וטריפות) ..כיון שאינו אומר לו שהיא כשירה, וזה דעת הרשב"א (סוף בית ב'), ואפשר שאף הוא דעת רבינו (= הרמב"ם) שאין גניבת דעת אלא במפרש לו שהיא כשירה...."

מבואר בדבריו, שקיימת אפשרות שגם לשיטת הרמב"ם אין איסור גניבת דעת אלא כשמרמה בפירוש ולא בסתם, דהיינו כשנמנע מלדווח.

לעני"ד צריך באור, כיצד יתכן לומר בדעת הרמב"ם שאין גניבת דעת אלא במפרש ולא בסתם, הרי בהל' מכירה (פ"ח ה"א, הובא לעיל בראש הסימן) פסק שהמוכר צריך להודיע לקונה על מום שיש במקחו כדי שלא יגנוב את דעת הקונה, משמע שגם כאשר הוא מוכר סתם ונמנע מלגלות לקונה שקיים פגם במקחו, הרי הוא גונב את דעתו של הקונה.

אולם לפי המבואר לעיל, מיושבים דברי המגיד משנה. דהיינו, דברי הרמב"ם בהל' מכירה התייחסו למקרה בו מוכר לו מקח שאין הקונה צריך להעלות על דעתו שיש בו מומים. בכהאי גוונא צריך המוכר להודיעו על המומים. אולם בנידון זה שמוכר לנכרי בשר, אם הנכרי סבור שהבשר כשר עליו לשאול על כך במפורש ולא לסמוך על היהודי שמוכר לו בשר כשר, כיון שהנכרי אוכל גם נבילות וטריפות והוא יודע שהמוכר היהודי מודע לכך. לכן בנידון זה כתב המגיד משנה בדעת הרמב"ם שיתכן שכל עוד אינו משקר בפירוש, אינו עובר על גניבת דעת.

שיטות האחרונים

שו"ת אגרות משה - אין חובת דיווח

כעין האמור לעיל, מבואר בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סי' ל"א) - "בדבר הכבידים שהקצבים משקעים אותם בדם איזה שעות כדי שיתראו יפים", ודן שם בנוסף להשלכות האיסוריות, גם בשאלה האם יש בזה משום אונאה וגניבת דעת. וכתב (בד"ה בעצם מסופקני):

"דדוקא היכא דבמעשיו נראה בודאי שהוא עדיף יותר, כמו שרית בשר במים, שנראה כשמן ולא יסתפק הקונה כלל, הוא אונאה שאסור³⁰, וכן במפרכסין האדם וכלים, שהוא לצבוע שער לבן של עבד זקן לשחור, שהוא רק נראה צעיר, או לצבוע כלים עתיקי בצבע חדש שניכר לפי מראיתו רק לחדש, אסור, משום שהלוקח אין לו מה להסתפק ואין לו לשאול כלל, דהוא עוד יותר מאמר לו בפירוש שהוא שמן והן כלים חדשים ועבד צעיר, שהרי רואה בבירור שהוא כן.

אבל היכא דבמעשיו עשה רק שלא יוכר בבירור שהוא ישן, אבל אף אחרי מעשיו עדיין יש לכל אדם להסתפק שמא הוא ישן, משום שמראה כזה נמצא הרבה גם באלו שהם ישנים, אין בזה אונאה, דכיון דהיה יכול לשאול ולעשות חקירה ודרישה אם היה מקפיד, מותר, דכשלא שאל מסתמא אינו מקפיד. ואם מקפיד ומכל מקום לא שאל מחמת שטעה לחשוב שמסתמא הן חדשים, איהו הוא דקא מטעי נפשיה, **דאין המוכר מחוייב לגלות כל זמן שהלוקח אינו שואל כשצריך לשאול...**" (עיי"ש שהביא ראייה מהסוגיה דלקמן סעיף ו).

למדנו בדבריו את גדר איסור אונאה דלקמן:

- א. אם מיפה את המוצר באופן שמחפה על הפגם לגמרי, באופן שכלל לא עולה על דעת הקונה לברר שמא קיים פגם, עבר על איסור אונאה.
  - ב. אם רק טשטש את המום אבל עדיין מקובל ביותר לבדוק את המוצר אם הוא נקי מפגמים, לא עבר על אונאה.
- מבואר בזה כדלעיל, שבמקרה בו היה הקונה צריך לשאול ולא שאל, לא עבר המוכר על גניבת דעת כיון שנחשב שהקונה הטעה את עצמו.

30. מבואר בדבריו, שאע"פ שאין מדובר על הפרש במחיר, אלא מדובר באיכות פחותה מהנדרש, יש בזה איסור אונאה. עיין לעיל (פרק א, נספח ב) שהובאו שיטות בזה.

שו"ת דברי יוסף - קיימת חובת דיווח

כנגד האמור לעיל, קיימת שיטת ה"דברי יוסף", הסוברת שחובת המוכר לדווח על הפגמים היא גם במקרה בו היה על הקונה לבדוק.

בשו"ת דברי יוסף (רבי יוסף קאנוויץ מליטא-ארה"ב, סי' ט') הביא את דברי האגרות משה דלעיל, וחלק עליו, וז"ל:

"...גם מה שטען.. בענין אונאה, לא אמר כלום, כי בתוך דבריו הוא אומר שאין המוכר מחוייב לגלות כל זמן שאינו שואל, וזהו נגד הדין המפורש ברמב"ם הל' מכירה פי"ח ה"א וז"ל 'היה יודע שיש במכרו מום יודיעו למוכר', הרי שעל המוכר להודיע, ולא על הקונה לשאול..."

ובודאי יש בענין הכבדים אונאה גמורה במה שמשימים עליהם דם, שזה מגדר עתיקי המוזכר לעיל, לגנוב את העין שיתראו הישנים כחדשים..."

מבואר בדבריו שלמד את פסק הרמב"ם דלעיל כפשוטו, דהיינו, שגם כאשר ניתנת לקונה אפשרות לברר אם קיים מום במקח, אין זה פוטר את המוכר מלהודיעו על כך. לפי באור זה נראה שקיימת מחלוקת בין הרמב"ם לבין תשובת הגאונים שהובאו לעיל.³¹

סכום

נידון זה של חובת המוכר לדווח לקונה על הפגמים במקרה בו ניתן לקונה לעמוד עליהם ע"י בדיקה או בירור, נתון במחלוקת הפוסקים:

לדעת האגרות משה אין חובה על המוכר לדווח כאשר היה לקונה צד להעלות שמא המקח פגום.

לדעת הדברי יוסף קיימת חובה על המוכר לדווח גם במקרה זה.

נראה שבמקרה זה המיקל ואינו מדווח, יש על מי לסמוך (תשובת הגאונים וכ"פ בשו"ת אגרות משה), והמחמיר ומדווח תבוא עליו הברכה (כפי שהובא בתשובת הגאונים).

31. לעיל הובאה הוכחה להסבר ברמב"ם. יתכן ששיטה זו סוברת שאין הכרח לזה, כיון שלשיטת הרמב"ם יתכן שחובת הדיווח היא רק כאשר יש לזה השלכה ממונית, כגון במקרה בו יש מום במוצר שבדרך כלל מפחית את ערכו. אולם פסק הרמב"ם ודברי המגיד משנה שנאמרו בענין מוכר בשר לנכרי, התייחסו למקרה בו אין בשינוי שבין כשירה לנבילה ביחס לנכרי הבדל ממוני, לכן בזה אין חובת דיווח ומותר למכור בסתם.

ה. חובת הדיווח כאשר הקונה בדק ולא מצא את הפגם

יש לעיין, במקרה בו הקונה בדק או שהביא מומחה שיבדוק את המוצר או את הדירה שרוצה לקנות, ולא הצליחו להבחין בפגם, האם במקרה זה קיימת חובה על המוכר לדווח על הפגם.

נראה לעניין שבמקרה זה חייב המוכר לגלות לקונה, ואם לא גילה, עבר על איסור גניבת דעת ואונאה, כמבואר לעיל. נראה שחובה זו היא גם לפי המובא לעיל בדברי שו"ת אגרות משה, כיון שסברתו שלא לחייב לדווח, היא, שאי הבדיקה מהוה מחילה, כמבואר בלשונו - "...דכיון דהיה יכול לשאול.. איהו אטעיה אנפשיה...." אולם במקרה בו הקונה בדק או שהביא מומחה שיבדוק, הרי העיד על עצמו כאלף עדים שהוא מקפיד על הפגמים, לכן אע"פ שלא מצא, מ"מ חובת המוכר לדווח לו על כך.

מסקנה

קיימת מחלוקת בנוגע לשאלה האם חייב המוכר לדווח לקונה על פגם במוצר, כאשר הקונה היה צריך להעלות על דעתו שיתכן שהמוצר פגום, והיתה לקונה אפשרות לבדוק או לברר על כך והוא נמנע ולא בדק ולא בירר. לכן: המחמיר ומדווח, תבוא עליו הברכה, והמיקל ונמנע מלדווח, יש לו על מי לסמוך.

אם הקונה בדק את המוצר או הביא מומחה שיבדוק את המוצר, ולא הצליחו להבחין בפגם, חייב המוכר לדווח להם על הפגם, ואם לא דיווח - עבר על האיסורים המנויים לעיל.

ו. חובת המוכר לבדיקת המוצרים

יש לברר האם מוטלת על המוכר חובה לבדוק את המוצרים העומדים למכירה, כדי שלא יכשל באיסור גניבת דעת כאשר ימכרם וימצאו פגומים. כמו כן יש לעיין האם עובר על האיסור כאשר הפגם גלוי, והאם מועילה מסירת מודעה שהמוצר אינו בדוק, כדי להמלט מהאיסור.

מלשון הרמב"ם (פי"ח ממכירה ה"א) - "היה יודע שיש בממכרו מום יודיעו ללוקח", נראה לדייק שדווקא כאשר המוכר יודע שהמוצר פגום, חלה עליו חובת הודעה על כך לקונה כדי שלא יכשל בגניבת דעת, אבל לא הוצרך המוכר לחקור ולבדוק אם המוצר פגום.

כמו כן נראה להוכיח מסוגיית הגמ', כדלקמן.

במסכת חולין (דף צד ע"א-ע"ב) דנה הגמ' בענייני גניבת דעת בהקשר להיתר מכירת ירך שגיד הנשה בתוכו לגוי. מובאת שם תקנה שאם ארע שנשחטה בהמה ונמצאת טריפה, היו מכריזים על כך כדי למנוע מהיהודים קניית בשר מן האיטליז באותו יום.

הגמ' דנה:

"היכי מכרזינן. אמר ר' יצחק בר יוסף 'נפל בישראל לבני חילא' (בא לידינו בשר לעובדי כוכבים - רש"י). (שואלת הגמ') ולימא 'נפל טריפתא לבני חילא'. (עונה הגמ') לא זבני (דגנאי הוא להם מאחר ואין אנו רוצים לאוכלה - רש"י). (שואלת הגמ') והא קמטעי להו (כשאומרים 'נפל בישראל' והכוונה לטריפה). (עונה הגמ') אינהו הוא דקמטעי נפשיהו".

פירש רש"י (ד"ה אינהו):

"דלא משיילי אי טריפה אי כשירה.

והאי דקתני לעיל (מפני שני דברים אמרו אין מוכרין נבילות וטריפות לעכו"ם. אחד) מפני שמטעהו, במוכר לו בחזקת שחוטא. וכן הפותח חביות המכורות לחנוני (שאסור לפותחו לאורח אלא אם כן הודיעו שמכרו), דאומר לו בשבילך אני פותחן, דודאי גונב דעתו".

מבואר בדברי רש"י, שאין איסור גניבת דעת כאשר המוכר מכר בסתם, אלא רק כאשר מטעה בפועל, כגון שמשקר או שמוכר בחזקת דבר שאינו.

התוס' (שם ד"ה אינהו) חלקו על רש"י, ולדעתם אין חילוק בין מוכר סתם לבין מטעה בפועל, אלא בכל מקרה בו לא היה על הקונה להעלות על דעתו שקיים חיסרון, הרי המוכר גונב את דעתו כשמוכר לו סתם. אבל כאשר היה על הקונה להעלות על דעתו שיתכן שיש חיסרון, והוא לא בירר ונמצא חיסרון במקח, אין כאן גניבת דעת מצד המוכר. דעת הרמב"ן (שם) כשיטת תוס', וכן הובאה מחלוקת זאת בריטב"א (שם).

מבואר בזה, שלכו"ע לא קיים איסור גניבת דעת כאשר המוכר אינו יודע מהחיסרון שבמוצר, שהרי כאשר יודע מהחיסרון אינו עובר אם לא הטעה בפועל לפרש"י, או אם היה על הקונה להעלות על דעתו שהמוצר פגום, לשיטת תוס' והרמב"ן. מכאן קל וחומר שאם המוכר כלל לא ידע מהחיסרון, שאינו עובר על האיסור, ומכאן יש ללמוד שאין לחייב את המוכר לבדוק את המוצרים כאשר הם בחזקת שלימים.³²

32. כמובן שממידת חסידות יש לבדוק היטב את הסחורה שעומד למכור. עיין בספר "תנועת

ז. הודעה שהמוצר אינו בדוק

במקרה בו המוכר יודע שהמוצרים שהעמיד למכירה אינם מוחזקים לשלימים, אם כי אינו יודע בודאות שהם פגומים, נראה שרשאי המוכר לפרסם מודעה שאין המוצר בדוק מפגמים, ובזה יציל עצמו מאיסור גניבת דעת, כיון שלא מכר את המוצר בחזקת שלם.

הדבר נלמד מדברי הריב"ש שהובאו לעיל (פ"א ח"ב סעיף א). בדבריו מבואר שרק כאשר המוכר יודע על הפגמים ולא גילה על כך לקונה, עבר על איסור מרמה וגניבת דעת. משמע, שאם הודיע לקונה מראש שקיים ספק אם המוצר פגום, לא עבר על האיסורים.

ח. פגם גלוי

מנידון זה יש ללמוד גם כן שהוא הדין במקרה בו הפגם גלוי וניתן להבחין בו בנקל, לא קיים איסור גניבת דעת לכו"ע כאשר המוכר מכר סתם, כיון שבמצב זה ודאי אם הקונה לא העיר על הפגם, מחל עליו מראש. יש ללמוד זאת מדברי הרמ"א (רלב סק"ז):

"הגה. מכר לו כלי של עץ, ואמר לו שהוא של זהב, הואיל והלוקח חזי ליה, מצי אמר ליה דטוב כשל זהב אמרתי (נמוקי יוסף פרק בית כור)"

מבואר בזה, שעל דבר הנראה לעין לא קיימת תביעה של דיווח מוטעה, ומסתבר שהוא הדין שלא קיים בזה איסור גניבת דעת, שהרי הקונה ראה את הפגם ועל דבר הנראה לא שייכת גניבה.

מסקנות

- אין חובת דיווח על פגם הגלוי לעין.
- כאשר המוצרים הנמצאים ברשות המוכר הם בחזקת שלימים, אין חובה על המוכר לבדוק אם הם פגומים. אמנם המחמיר בזה תבוא עליו הברכה.
- כאשר המוצרים אינם בחזקת שלימים, אם כי אינם בודאי פגומים, מועיל פרסום מודעה מהמוכר שהמוצרים אינם בדוקים.

המוסר", כרך רביעי עמ' 124 - 125, ביחס להקפדתו הגדולה של רבנו ישראל מאיר הכהן זצ"ל, בעל ה"חפץ חיים" על הספרים שמכר, שכולם יעברו הגהה מדוקדקת קודם המכירה כדי שלא יהיו פגומים, וכן שמענו על צדיקים נוספים שהקפידו בזה.